

Mi jöhet a modern kor után? - Beszélgetés a posztmodern fogalmáról, veszélyekről, esélyekről és felelősségről -

Csepeli György

Lukács Péter

szerző: Szunyogh Szabolcs

Gyakran használjuk, általában anélkül, hogy a fogalom pontos tartalmával tisztában lennénk, ezt a kifejezést: posztmodern. Egy dolog világos belőle: valami olyasmiről van szó, ami még a modernnél is modernebb. A posztmodern megértéséhez tehát először meg kell határoznunk a „modern” fogalmát, de itt is bajba kerülünk: mert miként lehetne korhoz kötni valamit, ami körülbelül ezt jelenti: „korszerű”? Ennek alapján a XVII. században a barokk volt a modern, a XIV-ben a gótika s így tovább visszafelé, a kőbaltáig. Ugyanakkor természetesen érezzük, hogy a „modern” fölött némiképp eljárt az idő. A modern valami olyasmi, ami Josephine Bakertől Marilyn Monroe-ig tartott, ha szabad világekorszakokat női szépségben mérni. (Mindenesetre nekem szimpatikusabb e megoldás, mint ha például azt mondanánk: a gépfegyvertől a hidrogénbombáig – de hát adassék mindenkinek az ő ízlése szerint. Az eredetiben „hite szerint” – és hát tulajdonképpen lehet, ez a jobb verzió. Én biztosan inkább hiszek a szép nőkben, mint a harci ideológiákban, bár abban sem vagyok biztos, hogy ezzel a mondattal egyetértek, mert ez egy kicsit nagyon hippire sikeredett.)

Azt hiszem, ez a bevezető is eléggé „posztmodern”. Olyan, mintha tudnánk, miről szól, pedig nem tudjuk. Segítségül két professzort hívtunk, két szociológust: Lukács Péter oktatáskutatót, a székesfehérvári Kodolányi János Főiskola főigazgatóját és Csepeli Györgyöt, az ELTE egyetemi tanárát.

Köznevelés: - Erre a beszélgetésre készülve tulajdonképpen mindössze egyetlen kérdést tudtam előre kigondolni, viszont ez mindjárt kettő: mi az a posztmodern, és hogyan lehetne tanítani? Kezdjük talán Lukács Péter professzorral, mert úgy tudom, ő valóban tanítja ezt a témakört.

LUKÁCS PÉTER: Igen, van egy „Társadalom és nevelés” című kurzusom a főiskolán a tanárjelölteknek, és korábban több féléven át tartottam az ELTE bölcsészkarán ugyancsak tanárjelölteknek hasonló című kurzusokat. Miután állítólag a posztmodern korban élünk, a posztmodern és a nevelés problémája mindig előjött és előjön ezeken a szemináriumokon és előadásokon is. A ma nevelési problémáit is kicsit posztmodern módon látjuk, és ezzel már belevágtunk abba, hogy tulajdonképpen mi is az a posztmodern. Én a magam részéről azt szoktam mondani – nyilván ez a legkényelmesebb, mert így nagyon sokféle definícióalkotási kényszert elkerül az ember –, hogy a posztmodern egy korszak, nevezetesen a modernitásnak még a jelenleg is tartó korszaka, amelyet az különböztet meg a modernitás korábbi

korszakaitól, hogy benne megjelentek olyan filozófusok és ideológusok, akik szerint egy új korszak kezdődött, nevezetesen a posztmodern korszaka. Ami ennek az egész életérzésnek és gondolatrendszernek háttérében áll, azt igazából úgy fogalmaznám meg, hogy „minden egész eltörött”. Ez a verssor nem mai, ez már egy elég régi verssor. A századforduló körül, a múlt század végén és a század elején kezdték egyre többen érzékelni azt, amit ma posztmodernül úgy mondanak, hogy a „nagy narratívák elvesztették az erejüket”, a meggyőző erejüket, hatalmukat. A „nagy narratíva” egy posztmodern kifejezés, én úgy szoktam lefordítani, hogy az elfogadott nagy világnézetek, a nagy társadalmi ideológiák azok, amiket nagy narratíváknak nevezünk.

Ezek a dolgok felbomlottak, feltöredezték, és egymás mellett képesek élni egymásnak el-
lentmondó ideológiák, eszmék, értékrendek, vallások anélkül, hogy egy-egy országban va-
lamilyiknek a vallása vagy elfogadása kötelező lenne.

Köznevelés: - Végül is mi az oka annak, hogy ezek a nagy narratívák feltöredezték? Nincs a világnak magyarázata. Elvileg nem megfejthető, hogy mi történt, miért történt?

CSEPELI GYÖRGY: - Én úgy látom, a modernitás az a szövet, amely élteti ezeket a
gondolkodási struktúrákat. Ez a szövet hasadt meg, és maga a struktúra változott meg. Ha egy
példára gondolunk: a modernitás a cél és az eszköz harmóniáját, illetve a haladást, a tér és idő
meghódítását feltételezi. Ha azonban belegondolunk az információs társadalom
technológiájába és e technológia következményeibe, akkor látnivaló lesz, hogy a virtualitás és
a realitás közti küszöb egyre inkább eltűnik, a virtuális lesz a reális, a reális lesz a virtuális.
Megcserélhetjük a nemünket, megcserélhetjük a foglalkozásunkat. Halálunk után az
interneten a home page-ünk továbbra is ott lehet. A világ technológiai szerveződése olyan
radikális változáson ment át, hogy érzésem szerint ez a hatalmas változás a modernitást mint
gondolkodást egyszerűen nem teszi folytathatóvá.

Köznevelés: - Lukács Péter az előbb a posztmodernet tulajdonképpen a modernitás részeként
értelmezte.

LUKÁCS PÉTER: - Igen, én azt mondtam, hogy posztmodern a modernitás mai szakasza. Az
a szakasza, amelyben ma élünk.

Köznevelés: - És ez mikor kezdődött? A második világháború után vált általánossá az
emberekben ez a bizalmatlanság a tudomány nagy magyarázataival szemben? Vagy ez már
Ady korában is így volt?

LUKÁCS PÉTER: - Szerintem a századfordulótól kimutatható ez az életérzés, csak az nagy
különbség, hogy akkor Bécsben vagy az Osztrák–Magyar Monarchiában vagy Németor-
szágban néhány író ír valami ilyesmiről, ma viszont ez az életérzés, ez a gondolkodásmód, a
hirtelen változásnak ez az érzékelése a nyilvánosság és a közbeszéd részévé válik. És most
aztán tényleg meg is indulnak olyan társadalmi változások, amelyek a már akkor érzetteket

oly módon gyorsítják föl, hogy az az érzésünk, hogy egy új korszakba léptünk.

CSEPELI GYÖRGY: - Igen, én is úgy látom, hogy egy korszak nem úgy változik meg, hogy este lefekszünk az egyik korszakkal, és fölkelünk reggel a másik korszakkal, hanem van egy időszak, amikor a kettő egymás mellett él. A kultúrában, a gazdaságban, a politikában, a filozófiában különböző ritmusokban következik be, de bekövetkezik a változás. Én úgy látom, hogy voltaképpen a hetvenes-nyolcvanas évek érlelték meg ezt a fordulatot, közelebbről ezt a posztstrukturalista fordulatot. Társadalmilag számunkra ez kicsit később jelentkezett, bizonyos értelemben véve a rendszerváltás bekövetkezésével szembesültünk robbanásszerűen a posztmodernnel. Korábban gyermeki ártatlanságban voltunk elszigetelve, nem igazán lehetett arról tudni, hogy mi van a világban. A világ se nagyon tudta, hogy mi van itt. Ilyen értelemben véve a találkozás valóban sok szempontból traumatikus. Elsődlegesen szociológiai összetevőket említek, hiszen a posztmodern nemcsak gondolkodási struktúra, nemcsak szemlélet, hanem valami olyan, ami szinkronban van a társadalmi „egész” széttöredezésével. Az emberiséget vagy az emberi társadalmat a klasszikus szociológusok mint egy hangyabolyt osztályozták. A kérdés csak az volt, hogy rétegnek vagy osztálynak nevezzük azokat a bugyrokot, ahol az emberek vannak. De senki nem gondolt arra, hogy mi történik, ha valakinek nincs helye ebben a struktúrában. Azért nincs helye, mert inaktív. Azért nincs helye, mert nincs rá szükség. Azért nincs helye, mert többé vele nem számolnak. A posztszocializmus Magyarországon egyszerre másfél millió ember számára tette kínzóvá ezt a kérdést, hogy mi lesz vele, ha egyszer rá többé nincs szükség? Vagy egy másik probléma, amely szociológiailag megint csak a posztmodern struktúra megszületését indokolja. Megszoktuk azt, hogy a nemzetállam el van különítve. Meghatározott térben és jól meghatározott történelmi időben, a múlt, a jelen, a jövő hármasságában halad előre a nemzet. De mi van akkor, ha a nemzetállam határai áttetszővé válnak? Ha a nemzetállamok integrációba olvadnak össze? Ha a kisebbségek egyszerre csak kiválnak? Ezek olyan jellegű változások – hozzátevé még a hatalmas népvándorlást, amely az egész földön napjainkban végigseper –, hogy azok a fogalmak, amelyekben mi nőttünk fel (mondjuk: nemzetállam, társadalmi struktúra) nem felelnek meg többé semminek. A posztmodern érzékenység teszi lehetővé számunkra, hogy újra nekifeszüljünk a világ értelmei megkeresésének, hogy valamilyen módon megpróbáljuk azt a kaotikus élményt, amely ránk szakadt, bizonyos szempontból rendezni. Valószínűleg nem fog sikerülni.

Köznevelés: - A posztmodernnek és a moralitásnak milyen a viszonya? Fellazultak a posztmodern korban a morális értékek is? Azt mondják, nincs Tízparancsolat, amihez ma lehetne igazodni.

LUKÁCS PÉTER: - Miért ne lenne?

Köznevelés: - Szeretnék hivatkozni Csepeli György professzornak a Népszabadságban nemrég megjelent cikkére. Nem is a tematikája, hanem a rendkívül meggyőző morális ereje miatt említem. Ugyanakkor süt belőle, hogy is mondjam: a „nagy narratíva iránti mély

bizalmatlanság”, amelyről Lukács Péter beszélt az imént. Miként lehet ezt a két dolgot összeegyeztetni?

LUKÁCS PÉTER: - Én vissza szoktam kérdezni, amikor azt mondják, hogy ezek a hagyományos erkölcsi értékek megrendültek, mert úgy gondolom, hogy nem rendültek meg. Tehát a katolikus vallás továbbra is nagyon erős, a többi nagy történeti vallások is azok, új vallási reneszánsz van, kis egyházak keletkeznek: akik ezeknek az egyházaknak hívói, azok számára ezek a dolgok nem tűntek el, nem rendültek meg. Az egészen más kérdés, hogy napról napra szabadabban választhatunk a különböző értékrendek között. Én azt gondolom, hogy ez szintén a modernitással megjelenő probléma, hogy az ember életutat választ, lelki iránytűt választ magának, és nem egy hagyományos társadalomba nő bele a hagyományos módon. Lehet választani, de megvan az a bizonyos értékrend is. Egymás mellett élnek értékrendek, és egyre inkább az a helyzet, hogy el kell fogadnunk, hogy globalizálódik a világ, meg globalizálódik a mi országunk is, hogy ezek az értékrendek egymás mellett futnak. Szabad lehet vallási eszméket hirdetni, és szabad lehet ateistamódon gondolkozni. Ez egy új helyzet.

CSEPELI GYÖRGY: - Én kétlelkű vagyok ezzel kapcsolatban. Egyetértek, hogy van egy ilyen típusú választási lehetőség, mert fantasztikusan összekeveredtek az emberi csoportok, és nem lehet őket most már különböző határokkal elkülöníteni. De ez azt hozza magával, hogy ezek a különböző értékrendek nem egyszerűen egymás mellett élnek, nem párhuzamosak, amelyek soha nem találkoznak, hanem konfliktusosak. Az értékek lényege, hogy nincs empirikusan megragadható vonatkozásuk, *hinni kell bennük*. Ha én azt hiszem, hogy a szombat az én ünnepem, a másik pedig azt hiszi, hogy az ő ünnepe vasárnap van, és én szombaton dolgozom, és így sértem meg őt, ő meg vasárnap dolgozik, és így sért meg engem, akkor a rendszerbe be van kódolva a konfliktus. A posztmodern hallatlan veszélye, hogy még a lehetőségét is kiiktatja annak, hogy megbékélést lehessen keresni. Mintha az eredeti konfliktus állapotába taszítaná az embereket ezekkel az ütköző értékrendekkel.

LUKÁCS PÉTER: - Úgy gondolom, hogy ebben a posztmodern világban, ahol elvileg minden egyenjogú – persze hogy vannak konfliktusok. Csakhogy ezek a konfliktusok nem hasonlíthatók össze a száz évvel ezelőttiekkel. Egymás mellett élő értékrendek vannak? Igen, például vallási értékrendek, mondjuk a muzulmánok, zsidók és a keresztények mind más-más napon ünneplik a heti ünnepnapot – de hát a fejlett világban egyre elfogadottabb, hogy mindenki akkor nyitja ki és csukja be a boltját, amikor akarja, amikor ez neki jó. Az egyik ember pénteken tart zárva, a másik szombaton, a harmadik vasárnap. Ez persze nagy széttöredezettséget is jelent. De hát éppen ez a posztmodern.

CSEPELI GYÖRGY: - Én ezt megértem, de ezzel együtt szorongással nézek a konfliktusok mélyébe. Elismerem, hogy vannak megnyugtató példák is, de nem ezeket a példákat érzem a szabálynak, hanem a feloldhatatlanságot, melyre példa a koszovói szerb–albán konfliktus. A kanti univerzália mintha eltűnt volna –s ha ez nincs, akkor csak ad hoc megállapodás lehet

egy osztályban, egy államban, egy intézményben: „hogy jó, most én téged eltűrlek”, de voltaképpen nincs indoka, hogy én téged miért is toleráljalak.

LUKÁCS PÉTER: - De fordítva is nézhető: hogy nincs arra indok, hogy miért ne toleráljalak. Volt egy nagy élményem egyetemista koromban. Én a magyar irodalmon nőttem fel, meg a szovjet irodalmon. Szóval, ami itt akkor elérhető volt. És aztán egyszer csak megismerkedtem az angol, az amerikai irodalommal, szépirodalomról van szó. És hihetetlen élményem volt, amikor egymás után több amerikai könyvben, regényben olvastam, hogy valaki valakire rászól, hogy ne csináld ezt, és a válasz rendre az volt, hogy „miért, tiltja a törvény?” A magyar könyvekben, Jókainál meg Móricznál ilyen válasz nem létezik. Az a gondolat sem létezik, hogy azért nem szabad valamit csinálni, mert tiltja a törvény, hanem nálunk azért nem szabad valamit csinálni, mert az helytelen. Mert az atyáink sem így csinálják, mert a plébános is azt mondja, hogy nem így kell csinálni, és tudjuk is, hogy nem így kell csinálni. És ha valamit rosszul csináltam, a helyes viselkedés az, hogy lesütöm a szemem. Az amerikai irodalomban én azt láttam, hogy legalábbis ebben a században eleve abból indultak ki, *hogy mindenki azt csinálhat, amit akar*, és a törvény való arra, hogy megmondja, mi tilos. Itt is, nálunk is az lesz a szokás. Mi lesz a megállapodás alapja? Valóban ezért joggal szoronghatunk, hogy nincs egy olyan nagy narratíva, amelyre hivatkozunk, hanem azt mondjuk, hogy szabályozza a törvény. Ez bizonytalan, ezt könnyű felborítani. Nincs meg az a háttere, mint annak a helyzetnek, amelyet Jókai vagy Móricz ír le.

Köznevelés: - Önöknek mi a véleményük arról a „narratíváról”, amely az én generációmhoz Kis János közvetítésével jutott el, de azt hiszem, hogy ha eredetileg kanti gondolat, hogy minden ember egyenlő méltósággal születik, és ez a liberalizmusunknak és a toleranciánknak az alapja. Föltöredezik ez a narratíva is? „Megállapodhatunk” abban, hogy ha hozunk egy olyan törvényt, amely ezzel a parancsolattal ellenkezik, ennek ellentmondunk? Volt a történelemben példa arra, hogy hoztak ezen a tájon olyan törvényeket, amelyek szerint nem született mindenki egyenlő méltósággal. Más a törvénynek a hitele, tekintélye, fedezete egy olyan Amerikai Egyesült Államokban, ahol már hosszú idő óta a liberalizmus garantálja az igazságszolgáltatás morális súlyát, és egy olyan országban, például nálunk, ahol a törvények nem tekintenek vissza ilyen hosszú, hiteles múltra.

CSEPELI GYÖRGY: - Én félttem ezt a kijelentést. Amerika közismerten elképesztő dolgot tud produkálni, mondjuk a fegyverhasználat legitimitása folytán. Ha mi most egy amerikai kávéházban vagy szerkesztőségben vagy stúdióban beszélgetnénk, esetleg ideges lennénk, mert bármikor bejöhetne valaki és ránk lőhetne egy sorozatot. Itt legalább ilyesmivel nem kell számolni. Emberi méltóság? Ha téged, engem, bárkit meg lehet sokszorozni és belőlünk egy bizonyos példányt csak azért lehet őrizni, hogy utána abból szerveket ki lehessen szedni és belénk lehessen ültetni, akkor hol van az emberi méltóság?

Köznevelés: - Tehát nem érvényes a kanti imperatívusz.

CSEPELI GYÖRGY: - Hát ez, amire utaltál, talán a cikkemből is ez derült ki, meg az egész életem erről szól: hogy szeretném, ha érvényes lenne, de ugyanakkor tudom, hogy nem az.

LUKÁCS PÉTER: - Én optimistább leszek. Szerintem érvényes, sőt egyre inkább érvényes ez az imperatívusz. Van emberi méltóság. Ezek a fenyegetések mind fennállnak, de nem tudom elképzelni, hogy például újra zsidótörvényeket hozzanak Magyarországon. Minden elképzelhető persze, minden képtelen rossz elképzelhető az emberiségről és Magyarországról is, de ezt, ha a dolgok normálisan, mondjuk posztmodern irányban fejlődnek tovább, akkor én ezt nem tudom elképzelni. Aztán: szabad-e hinni, nem hinni Istenben? A múlt században még nem volt szabad nem hinni, most már szabad. Én azt hiszem, az alapvető szabadságjogok egyre inkább kiteljesednek. Megint mondom, hogy tudom: mellettünk lemészárolják egymást emberek, olyan jelszavakért, olyan zászlók alatt, amelyeket mi csak tátott szájjal nézünk, de a világ – azt remélem, ez egy optimista hit – nem ebben az irányban halad, nem a Koszovók meg a Boszniák irányába, hanem a szabadságjogok kiteljesítésének irányába.

CSEPELI GYÖRGY: - Természetesen én se úgy látom, hogy mondjuk az Országgyűlés hozhatna valaha még egyszer jogfosztó törvényt. A kisebbségi ombudsman jelentése nemrég volt a kezemben. Ebből kiderült, hogy a roma gyerekek 50%-a egy sajátos Taigetosz-hegyre kerül. Nem azért, mert a törvény így rendeli, hanem mert a szokás így alakul. Vagy: lehetnek nálunk önkormányzatok, amelyek ugye a „jók” bázisán állva hozhatnak olyan intézkedéseket, hogy a településekre nem engednek be embereket, akik esetleg be akarnának oda költözni, mégpedig azért nem, mert ezek az emberek romák. És ezen igazán nem is háborodik föl senki. Ezt nem panaszként mondom, csak azt akarom érzékeltetni, hogy én úgy látom, hogy nem ért véget az a harc, amely élteti az ember tragédiáját a madáchi paradigma szerint értve. A posztmodern csak új szint hozott be ebbe a tragédiába. És folytatódik a régi harc, más köntösökben, más megfogalmazásokban. Abban egyetértek, hogy választani lehet és kell, de a jó választása továbbra is iszonyatos energiát igényel. Hogy valaki a jót válassza, és kitartson mellette. Korábban ha valaki a jót választotta, és ebbe esetleg belepusztult, akkor hihetett abban, hogy talán majd a halála után valahogy igazságot fognak neki szolgáltatni. Bibó István, aki a jót választotta, és utána élt mint egy pária, amikor meghalt, joggal bízhatott abban, hogy lesz neki túlvilága. De mi, Bibó Istvánnak az utódai, látván, hogy mi történik például az ő nevével, már nem hihetünk ebben. A szörnyű az, hogy a Tragédia pesszimizmusához képest a valóságos emberi lét pesszimizmusa mélyebb, mert nemcsak harcolnunk kell a jóért, hanem ráadásul azt sem tudhatjuk, mi történik a harcunk eredményével, nem tudhatjuk, hogy az megmarad-e.

LUKÁCS PÉTER: - Magyarországon, illetve Európában alapvetően a zsidó–keresztény kultúrkörben élünk. Tetszik, nem tetszik, a Biblia, a Tízparancsolat mindannyiunk gondolkodásában jelen van. Annak is, aki ateista, annak is, aki hívő. Szerintem tehát a posztmodern korban az erkölcsi értékek érvényesek.

Köznevelés: - Én mindig azt gondoltam, hogy adott esetben akár a jó és a rossz közötti választás szabadsága az, ami garantálja, hogy életünkben a jó érvényesüljön, érvényesülhessen. Van azonban egy pont, ahol az én liberalizmusom vagy toleranciám is megáll. Túlságosan sok vérszagú eszme lángol itt bennünket körül, vagy inkább azt mondanám: túlságosan sok az ilyen törekvés a világunkban kívül és belül, hogy egy XVIII.

századi angol lord nyugalmával mondhasam: virágozzék minden virág, az emberek majd eldöntik, melyik tetszik nekik. Úgy gondolom, vannak bizonyos virágok-növények, gyomok, mindegy, milyen metaforát használunk, amelyeket közmegegyezéssel ki kellene kapálnunk. Az eszem Lukács Péter professzornak ad igazat, szorongásaim azonban Csepeli György professzor véleményét erősítik. Önök hogyan látják a jövőt: a világ a posztmodern lehetőségek melyikével él?

CSEPELI GYÖRGY: - Nem mondhatjuk, hogy el fog pusztulni a civilizáció meg a kultúra, folytatódni fog, ami eddig volt: a harc, a konfliktus, az egymást tagadó erők játéka. Vissza fognak térni már legyőzöttnek hitt kísértetek. És megint szembe kell nézni a pusztá hit ereje által olyan emberekkel, akik azt hiszik, hogy az, amit ők csinálnak, az jó, pedig az rossz. Bűnözők is hihetnek jó célokban, és ezáltal önmagukat nem tartják bűnözőnek, sőt ellenkezőleg, téged tarthatnak bűnözőnek. Erre akartam utalni azzal, hogy nincs univerzális mérce, bármilyen szörnyű is. Tehát elboríthatja a Földet ez is, az is. Azt hiszem, hogy az Ariadné fonala, amely kivezet ebből: az a nevelés. A nevelésnek nem az a fajta változata, ahogy megtanítok egy matematikai tételt, hanem a készségnek a kialakítása, az, amit polgári nevelésnek hívnak. Én ebben bízom.

LUKÁCS PÉTER: - Nem tudom, mennyire szokásos dolog ez a magyar főiskolákon, de én a magam kurzusát azzal szoktam kezdeni, hogy nem tudom, hogy kell nevelni. Nem tudom megmondani, hogy mi a helyes nevelés, és azt gondolom, hogy ha én előadok valamit, vagy a szemináriumon megvitatunk valamit, nekem a dolgom az, hogy segítsen abban a hallgatókat, a leendő tanárokat, tanárjelölteket, hogy megértsék a világot, amelyben mozognak. Megértsék önmagukat, megértsék, milyen alternatívák vannak, és tudjanak majd választani közülük – de én inkább csak az alternatívák feltárásában szeretnék segíteni, már abban se igazán, hogy ők melyiket válasszák, mert ez egyrészt az ő dolguk, másrészt pedig más tantárgyakra tartozik, például a pedagógiára, amely normatív tudomány, és elmondja, hogy mit meg hogy kell csinálni. Én ezt nem tudom, én szociológusként azt gondolom, hogy föltárom a dolgokat, kétségeket, problémákat, lehetőségeket mutatok be, és megpróbálok a látszat mögé menni. Hogy minek mi lehet az oka, hogy mivel függhet össze. Azt hiszem, ez egy posztmodern megközelítés.

CSEPELI GYÖRGY: - Úgy van, egyetértek: aki ebben a mai világban azt meri állítani, hogy a bölcsék köve a kezében van, az biztosan hazudik. Ezek szerint semmit sem lehet mondani? De igen. Most egy európaiság-programon dolgozom, ahol például a prométheuszi vagy a fausti mintával foglalkozunk a hallgatókkal, és arra próbálok őket megtanítani, hogy küzdj. Ha valakit erre meg tudok tanítani, akkor azt hiszem, hogy mindent megmondtam neki.